

Ceranka, Paweł

"Strażacy Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku. 80 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu", pod red. Arkadiusza Kołodziejczyka, Zbigniewa Todorskiego, Siedlce 1999 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 12, 275-277

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sandra Gieysztor (1916-1999)— nie było już mediewistów zajmujących się dziejami Mazowsza? Podobnie zabrakło wystąpienia na temat dziejów mazowieckich ośrodków miejskich w XVI-XVIII w. a przecież od 1596 r. nie była to już Polska „B”, tylko region stołeczny, a Warszawa miejscem elekcji od 1573 r. królów Rzeczypospolitej, niebawem siedzibą monarchy i jego dworu.

Do publikacji wkradło się kilka drobnych potknięć, np. autorami *Czterech wieków Mazowsza* są na s. 27 — I. Gieysztorowa, A. Zahorski i J. Łukasiewicz (prawidłowo), a na s. 37 zamiast A. Zahorskiego figuruje H. Samsonowicz. Podobnie na s. 27 A. Gieysztor i H. Samsonowicz występują jako autorzy *Dziejów Mazowsza do 1526 r.*, winni natomiast figurować jako redaktorzy (s. 37), błędnie B. Kumert zamiast Kumor (s. 37). Brakuje też czytelnich map z zaznaczeniem ośrodków, które utraciły prawa miejskie i miast obecnych z podaniem dat przyznania tych praw¹. Powyższe uwagi nie umniejszają rangi wydawnictwa, nie negują też jego poważnych walorów naukowo-poznawczych. Wypada mieć nadzieję, iż działalność MOBN, MTN i towarzystw regionalnych zaowocuje rychło dalszymi monografiami i kolejnymi tomami syntezy dziejów Mazowsza².

Arkadiusz Kołodziejczyk

***Strażacy Podlasia w walce o niepodległość w 1918 roku.
80 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu,
pod redakcją Arkadiusza Kołodziejczyka
i Zbigniewa Todorskiego, Siedlce 1999, ss. 184***

Prac naukowych na temat dziejów ochotniczych straży pożarnych jest niewspółmiernie mało w stosunku do roli jaką odegrały w historii Polski. Środowiska akademickie w tej problematyce reprezentują niemal wyłącznie Józef Ryszard Szaflik (m.in. *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 1985) Tadeusz Olejnik (m.in. *Towarzystwa ochotniczych straży ogniowych w Królestwie Polskim*, Warszawa 1996) oraz Arkadiusz Kołodziejczyk (np. *Z dziejów Ochotniczych Straży Pożarnych, Studia i artykuły*, pod red. A. Kołodziejczyka, Warszawa 1996). Rozwijające się wśród strażaków amatorskie formy utrwalania dziejów i tradycji poszczególnych jednostek straży nie zawsze odpowiadają kryteriom stawianym pracom naukowym i nie są wolne od potknięć i niedostatków warsztatowych. Ciekawą próbą zmiany tego stanu jest recenzowana publikacja, która powstała na bazie materiałów przedstawionych na sesji naukowej w dniu 29 XI 1998 r.

¹ Por. J. Kwiatek, T. Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998.

² W dniach 19-20 X 2000 odbędzie się przygotowana przez MOBN, Muzeum Niepodległości w Warszawie i Wyższą Szkołę Humanistyczną w Pułtusku sesja naukowa pt. „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794-1920”. Mazowieckie Towarzystwo Naukowe przygotowuje natomiast serię konferencji naukowych na temat prasy mazowieckiej.

w Muzeum Pożarnictwa w Kotuniu. Spotkanie to zorganizowały: Instytut Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach (obecnie Akademii Podlaskiej), Komisja Historyczno-Muzealna Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej, Muzeum Pożarnictwa w Kotuniu oraz Siedleckie Towarzystwo Naukowe. Książka składa się ze wstępu, pięciu artykułów monograficznych oraz części źródłowej.

W krótkim wstępie Piotr Matusak przedstawił temat sesji naukowej. Podkreślił szczególną rolę strażaków, którzy w liczbie 65 tys., walczyli o niepodległość Polski. Książka dotycząca udziału druhów z obszaru Podlasia w wydarzeniach 1918 r. jest unikalną próbą ocalenia ich bohaterskich czynów od zapomnienia. Stwierdził: „Mam nadzieję, że obecna sesja zapoczątkuje cykl prac badawczych, które zaowocować powinny w przyszłości syntetycznym opracowaniem o dziejach ruchu strażackiego na terenie Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza” (s. 7-8).

Publikację otwiera praca Arkadiusza Kołodziejczyka *Strażacy Południowego Podlasia w walce o niepodległość w listopadzie 1918 roku* (s. 9-31). Autor krytycznie przedstawił pozycje bibliograficzne związane z tym tematem, określił specyfikę badań i podstawowe dane, dotyczące podlaskich straży. W dalszej części artykułu scharakteryzował przebieg działań straży przeciwko okupantowi w 15 miejscowościach. Obszerniej potraktował autor zajścia w Międzyrzeczu Podlaskim w dniu 16 XI 1918 r. Pracę zamyka lista strażaków odznaczony i poległych w walkach w okresie 1919-1920, stworzona na podstawie informacji uzyskanych podczas kwerendy „Przeglądu Pożarniczego” z lat 20.

Artykuł *Straż Ogniowa Ochotnicza w Łukowie w latach 1914-1918* (s. 33-56) napisała Aneta Paskudzka, która przedstawiła łukowską straż pożarną, scharakteryzowała strukturę organizacyjną, liczebność oddziałów oraz postacie naczelników. Dużą wartość mają zestawienia imienne członków Straży Obywatelskiej i Straży Ogniowej oraz barwny opis akcji strażaków w latach 1914-1918. Powyższe ustalenia pochodzą w większości z materiałów archiwalnych. Artykuł kończy edycja dwóch dokumentów (Protokół Ogólnego Zebrania Członków Łukowskiej Straży Ochotniczej z 21 XI 1915 r.; Protokół Posiedzenia Sztabu Korpusu Łukowskiej Straży Ochotniczej Ogniowej z 21 X 1917 r.).

Rafał Dmowski przygotował referat *Straż Ogniowa Ochotnicza w Siedlcach (1915-1920)* (s. 57-77). Autor zaprezentował historię jednostki, zwrócił uwagę na fakt, iż w 1915 r. w strukturach straży działało łącznie 125 ochotników, w tym aż 55 Żydów, co stanowiło 44% ogółu (s. 64). Imiona wszystkich znalazły się w publikowanym dokumencie (*Wykaz siedleckich kominiarzy, stróży i strażaków*, s. 72-77), który pochodzi ze zbiorów Archiwum Państwowego w Siedlcach (zespoły: Odezwy Komitetu Obywatelskiego i Magistratu, Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Siedlcach).

Artykuł monograficzny Zbigniewa Todorskiego *Polska Organizacja Wojskowa i Straż Ognioowa Ochotnicza w Kotuniu w latach 1915-1918* (s. 79-87) ukazuje nieznaną do tej pory fakty związane z działalnością druhów w tej miejscowości. Referat opiera się na relacjach ustnych mieszkańców Kotunia i okolic. Książka Z. Todorskiego (*Z dziejów Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu 1918-1995*, Kotuń 1995) była podstawą wystąpienia Mariusza Pawlaka, który zwięźle przedstawił zebrany treść publikacji. Zasadność przytoczenia tego tekstu ratuje tylko przypomnienie listy źródeł i publikacji dotyczących OSP w Kotuniu, które zapewne znajdują się w miejscowym muzeum.

Na ostatnią część książki składają się źródła. *Działalność historyczno-muzealna Ochotniczej Straży Pożarnej w Kotuniu. Dokumenty* (s. 101-127) to materiały reprodukowane techniką offsetową, wybrane przez Z. Todorskiego, które pochodzą z okresu od 26 VII 1982 r. do 14 IX 1985 r. Najbardziej interesująca wydaje się *Informacja o Muzeum Pożarnictwa*

w Kotuniu i ruchu historyczno-muzealnym w środowisku pożarniczym (s. 110-115). Recenzowaną książkę kończą dwa artykuły z krytycznymi edycjami dokumentów. W pierwszym, *XIX-wieczne prawodawstwo strażackie na przykładzie Łukowa* (s. 129-157), Rafał Dmowski przedstawił *Ustawę, Instrukcję i Regulamin Straży Ogniowej Ochotniczej miasta Łukowa guberni siedleckiej z 1896 r.* W drugim, *Rozbrajanie Niemców w Milanowie, pow. radzyński przez strażaków i peowiaków w listopadzie 1918 r., Relacje* (s. 159-176), Tadeusz Boruta przybliżył badaczom źródła pochodzące z Centralnego Archiwum Wojskowego (ze spół Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości) oraz ze zbiorów prywatnych (ks. Stanisława Byczyńskiego). Książkę zamykają fotografie (6 archiwalnych i 3 współczesne) dotyczących straży w Łukowie, Siedlcach i Kotuniu (s. 179-184).

Wszystkie zamieszczone w publikacji artykuły są wyjątkowe ze względu na ich pionierski charakter. Poruszane tematy są mało znane i słabo zbadane. Materiały z sesji wzbogaciły naszą wiedzę o regionie i organizacji strażackiej. Dzięki tym samym organizatorom na początku 2001 r. odbędzie się w Kotuniu następna sesja pt. *Strażacy Podlasia w latach II wojny światowej*. Jej wynikiem będzie najprawdopodobniej kolejna książka, stąd też pragnę przekazać kilka uwag redaktorskich.

W wydawnictwach powinien znaleźć się aparat naukowy, który odzwierciedli wysiłek włożony w przygotowanie materiałów. W recenzowanej publikacji, poza artykułami z bogatymi przypisami (A. Kołodziejczyk, R. Dmowski), znalazły się inne, z niepełnymi danymi. Np. A. Paskudzka cytuje protokoły z Księgi Posiedzeń Sztabu Korpusu Łukowskiej Straży Ochotniczej Ogniowej od 1912 (s. 36 nn) nie podając z jakiego archiwum pochodzą te materiały. Bezzasadne wydaje mi się reprodukcje dokumentów z lat osiemdziesiątych (s. 102-127), kiedy archiwalia z początku wieku tylko opracowano i wydano (s. 53-56, 166-167). Ponadto niektóre dokumenty, z powodu zastosowanej techniki, są nieczytelne (s. 104, 105, 107). Niejasna pozostaje reguła, według której dokonano wyboru źródeł. W aneksie z ilustracjami nie ma informacji o pochodzeniu zdjęć (archiwum, muzeum, zbiory prywatne) a reprodukcja na okładce jest całkowicie anonimowa.

Paweł Ceranka